

Philippe J. Dubois
Élise Rousseau

MIC TRATAT DE FILOSOFIE A PĂȘĂRILOR

Ilustrații de Joanna Lisowiec

Traducere din limba franceză de
Octavian Soviany

Editura Paralela 45

Consultant științific: biolog Vlad Cioflec

Redactare: Mugur Butuza

Corectură: Ramona Rossall

Tehnoredactare: Mihail Vlad

Pregătire de tipar: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUBOIS, PHILIPPE J.

Mic tratat de filosofie a păsărilor / Philippe J. Dubois, Élise Rousseau;
il. de Joanna Lisowiec ; trad. din lb. franceză de Octavian Soviany. – Pitești:
Paralela 45, 2022

ISBN 978-973-47-3753-6

I. Rousseau, Élise

II. Soviany, Octavian (trad.)

598.2

Petite philosophie des oiseaux

Philippe J. Dubois, Élise Rousseau

Copyright © Editions de la Martinière, une marque de la société EDLM, Paris, 2018. Published by special arrangement with EDLM in conjunction with their duly appointed agent 2 Seas Literary Agency and co-agent Livia Stoia Literary Agency.

Copyright ilustrații © Joanna Lisowiec

Copyright © Editura Paralela 45, 2022

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

Cuprins

Introducere

xi

1. ACCEPTAREA FRAGILITĂȚII
Penajul de eclipsă al raței
1
2. SCURTĂ LECȚIE DE PARTENERIAT
Despre responsabilitatea turturelelor
7
3. ARTA BUNELOR OBIȘNUINȚE
Păsările ne învață frumusețea vieții de zi cu zi
15
4. CE AM FĂCUT CU SIMȚUL NOSTRU
DE ORIENTARE?
Mongolii, sitarul de mal și cucul
21
5. CE ESTE PÂNĂ LA URMĂ FAMILIA?
Morala cucului și morala găștei
29
6. UNDE GĂSIM ADEVĂRATUL CURAJ?
Acvila și măcăleandrul
37
7. CE ÎNSEAMNĂ SĂ IUBEȘTI?
Tandrețea turturelelor
45
8. FILOSOFIA GĂINII CARE SE SCALDĂ
Sau cum să trăiești cu intensitate
53

9. CUM SĂ ADAUGI CEVA
LA FRUMUSEȚEA LUMII?
Dansul păsării-paradisului
59
10. CUM SĂ TE BUCURI DE LIBERTATE?
Deschideți coliviile!
69
11. LA CE SERVEȘTE INFIDELITATEA?
Viața scandaloaasă a brumăriței
75
12. SĂ FIE CURIOSITATEA UN DEFECT?
Îndrăzneala măcăleandrului
83
13. DE CE CĂLĂTORIM?
Chira polară și chemarea departelui
89
14. OGLINDEȘTE IERARHIA
ADEVĂRATA PUTERE?
Corbul și vulturul
95
15. BUCURIA DE A TRĂI, PUR ȘI SIMPLU
Vesel(ă) ca un cintezo!
101
16. INTELIGENȚA ESTE ÎNTR-ADEVĂR
CEEA CE SE CREDE?
Creier de vrabie
107
17. PĂSĂRILE SUNT DINCOLO
DE BINE ȘI DE RĂU?
Morala cucului
115

18. TREBUIE SĂ TE TEMI DE PROPRIA UMBRĂ?

Fuga disperată a cintezei

123

19. CE NE SPUNE ACCENTUL DESPRE CELĂLALT

Cinteza de Calais sau cinteza de Marsilia?

131

20. CARE ESTE CEA MAI BUNĂ STRATEGIE

ÎN DRAGOSTE?

Rațiunea (pinguinului) sau pasiunea (rățoiului)?

137

21. CE NE SPUNE FRUMOSUL?

Penele, ah, penele mele frumoase...

143

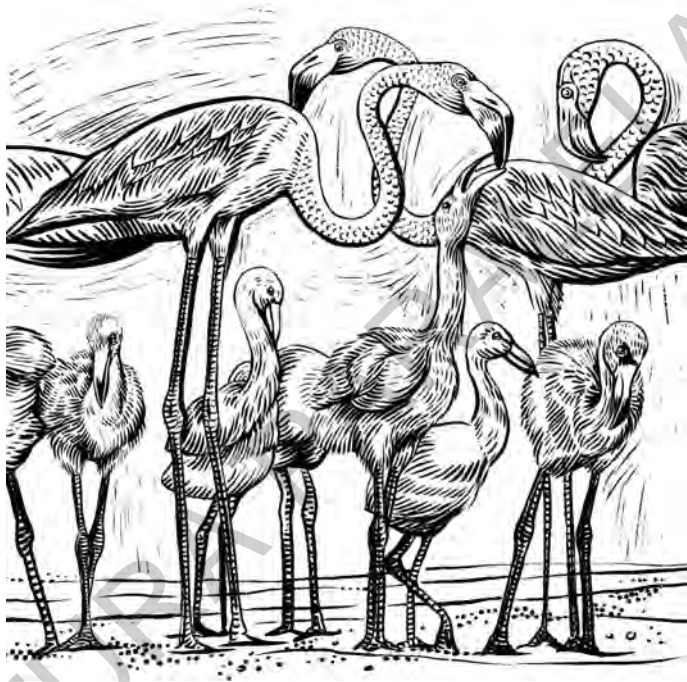
22. SĂ ÎNVEȚI A MURI, SĂ ÎNVEȚI A TRĂI

Rândunelele se ascund ca să moară

151

Concluzie

157

EDITUS
A 45

Introducere

IATĂ O MIERLĂ COCOȚATĂ PE UN GĂRDULET, toată neagră, cu ciocul galben și cu ochii strălucitori! Priviți-o bine! Nu este ea mulțumită că-i o mierlă? Sare prin iarbă, căutând râme: nu pare absorbită deplin de propria existență? Dacă am fi și noi la fel de satisfăcuți ca și ea de propria persoană și de existența noastră, viața noastră de zi cu zi ar fi mai ușoară.

În povești și legende, păsările joacă adesea rolul unor instructori, inițiatori, purtători de mesaje. Pasărea albastră a lui Maeterlinck¹ simbolizează fericirea. În *Divanul păsărilor*², culegere de poeme medievale persane care relatează călătoria inițiativă a treizeci de păsări în căutarea regelui lor, fiecare pasăre întruchipează un comportament omenesc. Gâștele sălbatice ale Selmei Lagerlöf îl duc pe tânărul Nils Holgersson într-o călătorie în același timp fabuloasă și inițiativă, din care acesta va reveni schimbat pentru totdeauna.

Emblema zeiței eline a înțelepciunii³ era o pasăre: o cucuvea mică și rotofeie, cu ochi aurii. Berzele pline

¹ Aluzie la titlul unei piese de teatru a scriitorului belgian Maurice Maeterlinck. (N. red.)

² Text scris de poetul sufit persan Farid ud-Din (cca. 1145- cca. 1221). (N. red.)

³ E vorba, bineînțeles, de Atena. (N. red.)

de grație, prietene ale părinților, au primit sarcina de a aduce bebeluși prin căminele omenești. Ca să nu mai vorbim despre porumbița albă, care ține în cioc ramura de măsline, simbolul biblic al păcii, sau despre agilele rândunele a căror întoarcere vestește primăvara în Europa.

Dar în secolul XXI ce lecții mai putem primi de la păsări?

Prin intermediul scurtelor noastre reflecții ornitologice urmează să descoperim că aceste făpturi vii pot fi niște îndrumători, învățându-ne să ne gândim la noi înșine, dacă ne vom da osteneala de a le observa, tocmai noi, cei care credem că reprezentăm culmea evoluției și ne-am autoproclamat „stăpânii lumii“. Văzute prin prisma numeroaselor studii științifice, dar și sociologice și comportamentale, precum și a simbolurilor literare și mitologice pe care le întruchipează încă din noaptea timpurilor, oare n-ar putea păsările să se înfățișeze ca niște oglinzi fidele ale lui *Homo sapiens*? Dar dacă ne-am găsi timp să reflectăm la ceea ce am avea de învățat de la aceste animale înaripate? Din viața lor socială, din felul lor de a seduce, din modul în care își îngrijesc puii sau din maniera în care se spală?

Cum privesc păsările dragostea? Sunt fidele unui singur partener sau sunt poligame? Sunt domoale sau dezlănțuite? De ce unele dintre ele sunt niște călătorești neobosite în timp ce altele rămân niște sedentare convinginse? Cum e mai bine: să-și îngrijească puii vreme îndelungată sau să-i ajute să se descurce singuri cât

mai repede posibil? De ce turturelele își împart perfect sarcinile menajere, în timp ce bătaușii sunt niște macho teribili? Cum își duc păsările viața de zi cu zi, înfruntând ploaia, vântul, noaptea, observând răsăriturile lunii și asfințitul stelelor?

Aceste reflecții, întemeiate pe rezultatele celor mai recente cercetări, dar și pe cunoașterea noastră intimă a păsărilor, dobândită în lungile ore de observație de-a lungul râurilor, prin pădurile tropicale și pe dunele bătute de vânt ale deșerturilor din lumea întregă, ne-au convins că în lumea înaripatelor există anumite învățături demne de reținut. Învățători discreți, păsările, în spontaneitatea și dezinvoltura lor, au să ne spună multe, cu condiția să le ascultăm.

1.
ACCEPTAREA FRAGILITĂȚII

Penajul de eclipsă al raței

VIAȚA PĂSĂRILOR, ca și a noastră, este traversată de tot felul de evenimente, care reprezintă tot atâtea mici morți și renașteri. Năpârlirea, de exemplu. A-ți pierde penele pentru a dobândi unele mai frumoase înseamnă, într-o oarecare măsură, a învăța să te înnoiești an de an, trecând printr-o fază dificilă pentru a ajunge la acest rezultat. Chiar dacă ni se întâmplă să pierdem câteva fire de păr sau câțiva peri de pe corp, noi, oamenii, nu cunoaștem această perioadă de năpârlire: și, totuși, câteodată trebuie să năpârlim și noi. În anumite momente-cheie ale vieții: necazul în dragoste, doliul, pierderea unui loc de muncă, mutarea într-o locuință nouă, ni se întâmplă totuși să ne schimbăm pielea, să ne primenim garderoba, coafura sau stilul de viață. Dar se întâmplă atât de rar.

Trebuie să lași să moară ceva în tine pentru a putea renaște. Și așa face pasărea atunci când își schimbă penajul uzat cu unul care strălucește de sănătate. Pentru ea este ceva vital: nu poate zbura decât cu penele în perfectă stare. Și așa ni se întâmplă și nouă: neputința noastră de a „năpârli“, de a ne detașa de trecut, ne împiedică adesea să pășim înainte.

În perioada în care își schimbă penele, păsările sunt extrem de fragile. Unele dintre ele, cum sunt

anumite specii de rațe, nu pot temporar să zboare. Atunci se spune că au penaj de eclipsă. O expresie frumoasă pentru a desemna momentul în care pasărea se pune puțin între paranteze, așteptând ca anumite pene esențiale, care i-au căzut, să-i crească la loc. Se simte fragilă, devine o prezență discretă, nu se angajează în nimic important. Are răbdare. Așteaptă să se producă reînnoirea pentru a-și regăsi toată frumusețea și toată vigoarea.

Așa ar trebui să facem și noi câteodată. Într-o societate care ne obligă în permanență să fim performanți, noi nu mai știm să intrăm în eclipsă, nu mai găsim, în perioadele noastre de fragilitate, timpul necesar pentru a ne revigora, pentru a ne aduna forțele. De câte ori nu auzim, când suntem îndoliați, „viața merge mai departe“? Sau după o suferință în dragoste: „O iubire pierdută, zece altele de găsit“; după pierderea unui animal de companie: „Totuși, era doar un animal“? Ca și cum n-am avea pe deplin dreptul la reculegere, dreptul la suferință. Și totuși, nu, după un doliu, viața nu continuă la fel. Iar iubirea pierdută nu va mai reveni niciodată. Viața ne va aduce alte bucurii, vom întâlni alte persoane, dar de ce să nu privim pierderea în toată profunzimea ei? Nu ni se mai acordă dreptul la timp, la timpul lung, necesar vindecării de suferință, dreptul la năpârlire...

De ce să ne mai mirăm atunci că am uitat să zburăm, noi, cei cărora le sunt atât de des tăiate aripile? Dacă nu cumva ni le roadem singuri...

Să ne acordăm timp pentru năpârlire, pentru eclipsa penelor în marile și micile momente din viață. Atunci vom deveni mai puternici și mai frumoși – și ușori precum păsările.

EDITURA PARALELA 45

8.

FILOSOFIA GĂINII CARE SE SCALDĂ

Sau cum să trăiești cu intensitate

DACĂ VOM OBSERVA GĂINILE, am putea avea surpriza să remarcăm că, în momentele de maximă satisfacție pe care li le poate oferi viața, ele emit anumite sunete care aduc cu niște grohăituri și chiar ne trimit cu gândul la un fel anume de murmur. Găina scoate acest mic grohăit de satisfacție mai ales atunci când face o baie în țărână. Pentru ea, acesta este un moment important: îi permite să se debaraseze de paraziți și să-și mențină penele într-o stare bună. Pentru păsări, a avea un penaj frumos, curat și etanș reprezintă o necesitate, o chestiune de supraviețuire. Când vezi o găină scaldându-se în țărână, îți poți face o idee despre ceea ce ar putea să fie una dintre cele mai mari bucurii de pe fața pământului.

Mai întâi găina caută un loc cu pământ afânat și prăfos. Apoi se tăvălește acolo literalmente. Ți-e greu să recunoști o găină în grămada aceea informă de pene – o labă aici, o labă dincolo, o aripă aici, capul dincolo –, care răscolește pământul pentru a se acoperi cu el peste tot. Din când în când, norul de praf se mai domolește. Pasărea ține ochii pe jumătate închiși, îi deschide, îi închide la loc. Scoate acel grohăit de plăcere. Și treaba asta durează mult. Găina are tot timpul la dispoziție. Găsește plăcută raza de soare care o

încălzește. O ia de la capăt. Se rostogolește, își înfundă capul în țărână, împrăștie praful cu aripile, făcând o mulțime de contorsiuni. O altă găină vine să privească spectacolul, i se alătură celei dintâi. Se culcă pentru o clipă alături de congenera ei și rămân așa, lipite una de alta, fără să facă nicio mișcare, într-un contact intim cu pământul. Apoi cea de-a doua găină se ridică și pornește în urmărirea unei insecte. Prima rămâne nemișcată în groapa pe care și-a săpat-o.

Această meditație despre găina care se îmbăiază rezumă perfect secole și secole de discurs filosofic: *carpe diem*, „bucură-te de clipa prezentă“. Este invitația de a fi „prezent“, îndemnul budismului de a fi tot timpul „aici și acum“, sfatul psihologiei de „a trăi fiecare zi în parte“, detașați de amintirile trecutului. Detașați de grijile și de speranțele viitorului. Aici și acum, găina se îmbăiază, scăldată în soare, în pământul reavăn și afânat, la umbra cireșului ale cărui fructe încă verzi încep să se pârguiască. Aici și acum, găina grohăie de plăcere.

Antropomorfism?

Nu. Găina nu se deosebește prin nimic de noi. Nici prin atomii care îi alcătuiesc corpul, nici prin emoțiile pe care le poate încerca. E adevărat că nu vede lumea așa cum o vedem noi: tocmai pentru că este găină. Simțurile ei funcționează altfel decât ale noastre. Ea pândește pisica vecinului, mai silențioasă decât o fantomă, atunci când noi nici n-am zărit-o încă. Scoate un cârâit la apropierea motanului pe care noi abia dacă-l

observăm. Găina și omul sunt două specii diferite. Dar și ea, și noi suntem ființe vii, ne asemănăm în privința plăcerii pe care o simțim atunci când soarele ne mângâie corpul sau când ne îmbăiem, noi într-o cadă plină de spumă, iar ea în țărână.

Scăldatul găinii trebuie să ne dea de gândit. De ce nu ne spălăm și noi cu aceeași intensitate? Neavând pene, igiena noastră necesită bineînțeles mai puține îngrijiri. Și totuși... Prinși de obligații, de grijile pe care le-am acumulat în trecut și de cele care urmează să vină, presați de timp – întotdeauna presați de timp! –, rare sunt prilejurile în care încercăm o adevărată plăcere spălându-ne. Găina nu se spală dacă este stresată. O găină stresată nu se poate îmbăia cu plăcere, rămâne țeapănă, tăcută sau începe să cârâie înnebunită. Noi, oamenii, ne spălăm și atunci când suntem încordați sau neliniștiți. Și atunci cum să savurăm momentul acela, așa cum face găina?

Găina ne învață bucuria clipei prezente. Cotcodac – face un pas, cotcodac – încearcă o săritură. Apoi, dintr-odată, fuge după un fluture alb: prea târziu, acesta zboară prea sus și prea repede.

Dar găina nu se necăjește pentru atâta lucru, face deja altceva. Scormonește și tot scormonește, azvârlind mușchi și iarbă în spatele ei. O lovitură cu ciocul, o scurtă privire, altă lovitură cu ciocul – ce-o fi găsit în pământ? Ce popor mărunț și necunoscut, pe care noi nu-l putem vedea, va fi viețuind acolo, spre bucuria ei? Găina este o ființă activă: cu minuțiozitate sau mai

pe fugă, ea caută, scormonește, se mișcă. Dar știe și să se relaxeze pe sub copaci ore întregi. Este prezentă în act. *Carpe diem* – ne spune găina.

EDITURA PARALELA 45